

Rekommendationer

2003-01-09

Dnr 402-2003/50

För kännedom* Lantmäterimyndigheter,
prod. ställen fastighetsbildning och
kommunala lantmäterimyndigheter

Ersättning vid intrång i skogsmark och jordbruksmark av kraftledningar och teleledningar

De nya rekommendationerna ersätter de tidigare från 2002-01-23 (dnr 402-2002/164). I huvudsak innehåller rekommendationerna följande jämfört med de tidigare.

1. *Ersättnings- och värderingsprinciper.* I princip samma innehåll som tidigare.
2. *Ledningar i skogsmark.* Nya typträdspriser redovisas i bilaga 1. I övrigt kan noteras att i rekommendationerna refererade ramavtal, mellan ledningsägarna och LRF, från 2001-03-28 om ersättning för överföringsledningar respektive distributionsledningar återfinns internt på Lantmäteriets "Anslagstavla" under "fastighetsbildning": "fastighetsrätt och ersättning": "ersättning och värdering": "förrättningsvärdering" samt externt på www.lantmateriet.se under menyval "Produkter och tjänster" - Fastighetsrättsliga produkter, Beståndsmetoden (BM-win) och därefter rubrik publikationer.
3. *Ledningar i jordbruksmark.* Vissa mindre kompletteringar har gjorts.

Kontaktpersoner vid LMV (fax 026-12 77 46):

Skog: Anders Bogghed Tel: 026- 63 30 29

Ersättningsprinciper och jordbruksmark: Leif Norell Tel: 026-63 30 41

För Lantmäteriverket

Lars Jansson

* Se sändlista, bl.a. GD, Ch F, Fastighetsråden, Mark och Fastighetsrådet, LRF; Svensk Energi, Affärsverket svenska kraftnät m.fl.

1 Ersättnings- och värderingsprinciper vid upplåtelse av ledningsrätt

1.1 Grundläggande ersättningsprinciper

Ersättning för mark som tas i anspråk genom ledningsrätt skall till följd av hänvisningen i 13 § LL bestämmas enligt reglerna i 4 kap. ExL. Dessa regler innebär i korthet att *inträngsersättning* skall utgå med ett belopp som motsvarar fastighetens marknadsvärdeminskning och att *annan ersättning* skall utgå för övrig ersättningsgill ekonomisk skada som drabbar fastighetsägaren.

Målet med värderingen i 4 kap ExL är alltså att uppskatta marknadsvärdeminskning och övrig skada. När det gäller de *metoder* som bör användas för att nå detta mål, uttalas i förarbetena till LL att i sådana fall då det är svårt att påvisa någon skillnad i fastighetens marknadsvärde före och efter ianspråktagandet, aktualiseras en tillämpning av normer – i den mån dessa inte kan anses som föråldrade (prop. 1973:157 s. 138).

Lantmäteriverket (LMV) har tidigare i olika sammanhang redovisat vilka principer och metoder som bör användas vid officialvärdering. Bl.a. kan nämnas LMV-Rapport 1989:3 (Intrång i areella näringar) och Ersättningshandboken som gavs ut 1993. Den senaste och mest utförliga publikationen är LMV-Rapport 2001:11 (Norell: Ersättning för intrång på jordbruksfastigheter).

I den sistnämnda rapporten sägs bl.a. att inträngsersättningen bör bestämmas med en viss *rättslig säkerhetsmarginal* vid förrättningsvärdering. Det innebär i korthet att värderingsosäkerheten inom rimliga gränser bör drabba ledningshavaren och inte fastighetsägaren. Marknadsvärdeminskningen bör ha en särskilt rättslig innebörd (se avsnitten 2.3.3 och 3.4.1 i rapporten). Denna slutsats bygger på en tolkning av bl.a. förarbetena, men den har inte ställts på sin spets och prövats av HD.

I praktiken är tillämpningen av normer – t.ex. 1950 års skogsnormer och 1974 års åkernormer – det helt dominerande sättet att bestämma ersättning för ledningsintrång. Ersättningsnormer är resultatet av överenskommelser mellan parterna (LRF och ledningsägarsidan). *Det är därför inte säkert att normer alltid ger en rättsenlig ersättning. Utgångspunkten för LMV:s rekommendationer är att ge en rättsenlig ersättning utifrån de principer som nämndes nyss.*

Om parterna är överens om ersättningsbelopp och/eller ersättningsprinciper, är lantmäterimyndigheten (LM) i princip bunden av en sådan överenskommelse. Det kan dock finnas olika grader av överenskommelser och i olika skeden av markåtkomstprocessen. I nästa avsnitt redogörs för hur LM bör hantera ersättningsfrågan i olika situationer.

1.2 Principer för officialvärdering

Som en generell princip vid officialvärdering gäller att LM skall använda den metodik som bäst uppfyller målet, dvs. att bestämma den ersättning som skall utgå enligt gällande rätt (inträngsersättning och annan ersättning). Av detta följer att LM inte är bunden att tillämpa en ersättningsnorm om LM anser att normen inte ger en rättsenlig ersättning. Å andra sidan kan det givetvis vara så att en norm många gånger framstår som det bästa hjälpmedlet för att bestämma ersättningen.

Det som nu sagts gäller under förutsättning att parterna – ledningsägaren å ena sidan och markägarna och andra sakägare å andra sidan – inte har kommit överens om att en viss värderingsmetod eller norm skall tillämpas. Parternas agerande är alltså i hög grad styrande för LM:s handlande vid värderingen.

Följande principer för LM:s hantering av ersättningsfrågan bör gälla. LMV:s rekommendationer för officialvärdering i det fall att det inte finns någon överenskommelse redovisas längre fram under respektive värderingssituation.

Typsituation I. Parterna förhandlar inledningsvis själva om ersättningen vid sidan om förrättningen. LM anlitas i de fall som förhandlingarna har strandat.

- I a.** Förutsättning: Parterna kommer överens om ersättningen.
LM gör följande: Beslutar om ersättning enligt överenskommelsen.
(Frågan om eventuellt medgivande från panträttshavare och/eller nedsättning av inträngsersättningen eller del av denna hanteras i vanlig ordning).
- I b.** Förutsättning: Parterna ej överens i vissa fall. LM anlitas för att avgöra ersättningsfrågan. Ledningshavaren bjuder vid förrättningen ersättning beräknad enligt tillämplig "norm", dock med undantag för påslag för frivillig överenskommelse. Fastighetsägare yrkar högre ersättning än erbjuden.
LM gör följande: Jämför bud och yrkande med ersättning beräknad enligt LMV:s rekommendationer för officialvärdering. Om överenskommelse inte kan nås, beslutas om ersättning.
Överstiger budet ersättningen beräknad enligt LMV:s rekommendationer, vilket torde vara det normala vid skogsintrång, beslutar LM om ersättning enligt budet (förutsatt att ledningshavaren står fast vid det, i annat fall se I c nedan).
Om budet understiger ersättningen beräknad enligt LMV:s rekommendationer, beslutas enligt dessa.
- I c.** Förutsättning: Parterna är inte överens med vissa sakägare. LM anlitas för att avgöra ersättningsfrågan. Ledningshavaren yrkar att LM bestämmer ersättningen enligt officialvärdering. Fastighetsägare yrkar ersättning som överstiger tillämplig norm.

LM gör följande: Utför officialvärdering i enlighet med LMV:s rekommendationer. Om ersättningen enligt officialvärderingen understiger ersättningen beräknad enligt tillämplig norm, redovisas värderingsresultatet vid förrättnings-sammanträdet. Lednings-havaren får i så fall välja om han vill erbjuda högre ersättning med hänsyn till att övriga fastighets-ägare som berörs av ledningen normalt kompenseras generösare.

Om ett sådant erbjudande inte leder till att överenskommelse träffas, återstår endast för LM att besluta i enlighet med officialvärderingen (såvida ledningshavaren inte medger att ersättningen fastställs till det högre, erbjudna beloppet).

Inledningsvis bör det för sakägarna noga klargöras av förrättningslantmätaren hur ersättningsnivån kan komma att påverkas av eventuella överenskommelser och ledningshavarens erbjudande.

Om ersättningen enligt officialvärderingen överstiger beloppet beräknat enligt tillämplig norm bestäms ersättningen enligt officialvärderingen.

Typsituation II. Parterna förhandlar inte själva utan lämnar ersättningsfrågan till LM för behandling inom förrättnings ram. (Tillämplig norm förutsätts ge högre ersättning än LMV:s rekommendationer.)

LM gör följande: Försöker inledningsvis få till stånd en principöverenskommelse – eller få ett principmedgivande från ledningsägaren – om normen eller LMV:s rekommendationer skall ligga till grund för värdering och förhandlingar.

Träffas överenskommelse om att normen skall tillämpas, dokumenteras överenskommelsen och LM utför värderingen enligt denna och leder förhandlingen utifrån värderingen.

Träffas inte en sådan överenskommelse eller fås inget principmedgivande från ledningshavaren, återstår för LM att tillämpa LMV:s rekommendationer vid värderingen och förhandlingen.

2 Ledningar i skogsmark

2.1 Överföringsledningar - 1950 års skogsnormer

2.1.1 Ersättningsnivån i normerna

Enligt ramavtalet från 2001 (bilaga 3, punkt 1) skall ersättningsnivån uttryckas i "prisfaktorer med vilka grundbeloppen i tabellverket uppräknas. Faktorerna bestäms av parterna gemensamt varje höst för den innevarande avverknings säsongen." För närvarande föreligger dock ingen överenskommelse mellan parterna utan ledningsägarna tillämpar sina egna rekommenderade prisnivåer.

LMV har under några år rekommenderat att tabellerna i 1950 års skogsnormer kan användas i kombination med LMV:s typträdspriser för att nå en ersättningsnivå som täcker marknadsvärdeminskningen vid intrång. En principiell analys av ersättningsnivån i å ena sidan ett normtillämpningsavtal och å andra sidan en rekommendation för officialvärdering visar att nivån i det första fallet *skall* vara högre för att fylla sin funktion.

Bl.a. de orsprisutredningar som LMV tidigare har gjort visar att 1950 års normer, med av parterna tillämpade typträdspriser/faktorer, ger en ersättning som kan betydligt överstiga marknadsvärdeminskningen. Däremot går det inte att av dessa utredningar dra den generella slutsatsen att ersättningen enligt normerna alltid överstiger den totala ersättningsgilla skadan, dvs. summan av marknadsvärdeminskning och övrig skada.

2.1.2 Specialfrågor vid tillämpning av skogsnormerna

I bilaga 3 till 2001 års avtal finns övriga preciseringar och modifieringar vid tillämpningen av skogsnormerna. I bilagan kommenteras dels *plant- och ungsogsbestånd*, dels *storm- och torkskador*, dels *korrektionsfaktorn för volym* vid nyröjd och nygallrad skog. I de båda sistnämnda frågorna kan LMV instämma i avtalsbilagans modifiering. Den förstnämnda frågan, ersättningen för plant- och ungsogsbestånd, kräver dock några ytterligare kommentarer.

Enligt avtalsbilagan skall "föryngringskostnaden utgöra grunden för beräkning av ersättningsbeloppet under förutsättning att det huvudsakligen rör sig om intrång i sådan skog och att de från anläggnings-

tidpunkten uppräknade föryngringskostnaderna är större än summa ersättning för mark och förtidig avverkning". Syftet med klausulen är att eliminera det problem i normen som varit välkänt i årtionden, nämligen att tabellerna t.ex. på svaga boniteter i Norrland ger låga ersättningar för etablerade plant- och ungskogar. Avtalsbilagan anger att intränget *huvudsakligen* skall röra sig om sådan skog, och någon generell tillämpning av högstavärdes-principen kommer inte ifråga.

Bestämning av *marknadsvärdet* för plant- och ungskog har alltid varit problematisk, då objektet med enbart eller företrädesvis sådan skog mycket sällan säljs på marknaden. Enligt LMV:s uppfattning skall dock finnas harmoni mellan värdenivån på de yngsta, de medelålders och de äldsta, avverkningsbara skogarna. *Kostnadsprincipen*, som alltså ges företräde i avtalsbilagan, innebär med dagens föryngrings-kostnader, att man oftast når över den nivå som kan sägas harmoniera med marknadsvärdenivån för skogar med högre ålder. Detta gäller praktiskt taget oavsett med vilken ränta uppräknings sker; avtalsbilagan stadgar för övrigt inte någon ränta, men det är sannolikt att 3,75 % avses.

Det kan förtydligetens skull påpekas att enligt ExL:s ersättningsregler bör ersättning utgå för nedlagda kostnader endast i den mån de påverkar marknadsvärdet eller skulle ha gett upphov till ett minskat avkastningsvärde utöver marknadsvärdeminskningen. Se LMV-Rapport 2001:11 avsnitt 2.2.3 om ersättning för historiska kostnader.

2.1.3 LMV:s rekommendationer

A. 1950-års skogsnorm

Vid användning av tabellerna i 1950 års skogsnormer rekommenderar LMV typträdspriser enligt bilaga 1 för säsongen 2002/2003.

Sedan föregående rekommendationer har sågtimmerpriserna uppvisat en olikartad utveckling. I de norra delarna av landet (tillväxtområde I-III) har en del aktörer bibehållit samma prisnivå för tall medan andra sänkt med upp till 7-10%. För gran har utvecklingen varit mer positiv från oförändrade priser till ökning med 3-4%. I de södra delarna (tillväxtområde IV-VI) har priserna för talltimmer varit någorlunda stabila medan priset för grantimmer ökat med 2-5%.

Massapriserna har i norra delarna varit i stort sett oförändrade. Några aktörer har dock gjort små höjningar. I södra delarna har ökningen generellt varit mellan 2-5%, beroende på trädslag och aktör.

De beräknade typträdspriserna ger i Södra Sverige en värdesänkning med 1 % för löv, medan för gran sker en värdeökning med 1 till 2 % jämfört med föregående säsong. För tall är priserna i stort sett oförändrade.

I norra Sverige blir det en värdesänkning med ca 2,5 % för tall och ca 3,7% för löv, medan granpriserna ökar med drygt 2 %.

I beräkningarna ingår LMV:s bedömning av framtida virkesprisutveckling så det är inte enbart årets virkespriser som ligger till grund för beräkningen.

B. förenklade skogsnormer

Vid användning av den förenklade skogsnormen rekommenderar LMV uppräkningsfaktorn 22. LMV rekommenderar dock att den fullständiga normen användas i de fall där användningen av den förenklade normen anses skapa oklarheter. Som exempel på sådana förhållanden kan nämnas stora uttag av kantträd, nu eller i framtiden, och problem med den förenklade normens klassindelningar.

Plant- och ungsogsbestånd

LMV:s rekommendation för officialvärdering av plant- och ungsogsdominerade objekt är att kostnadsvärdeprincipen bör användas mycket restriktivt. Det bör i sammanhanget understrykas, som tidigare nämnts, att *intrångsersättning* skall utgå med ett belopp som motsvarar marknadsvärdeminskningen.

Övriga skogsfrågor i avtalet

För storm- och torkskador samt korrektionsfaktorn för volym kan LMV instämma i de modifieringar som föreslås i bilaga 3 till 2001 års avtal.

2.2 Distributions- och teleledningar - förenklad skogsnorm samt avtalet mellan Telia och LRF

2.2.1 Förenklade skogsnormerna

De förenklade skogsnormerna (se bilaga 6 i ramavtalet om lokala elnät) kan enligt 2001 års avtal tillämpas när det gäller att bestämma ersättning för distributionsledningar 24 kV och lägre spänning. Avtalet (se bilaga 2 i ramavtalet) innehåller en överenskommelse om att den s.k. pridfaktor skall knytas till överenskomna pridfaktorer för 1950-års skogsnorm, enligt särskilt beräkningsförfarande och landsdel.

2.2.2 Avtalet Telia - LRF

Televerket, numera Telia AB, och LRF träffade 1987-10-09 ett ramavtal med rekommendationer att tillämpa vissa regler vid upplåtelse av mark för teleledningar. Ramavtalet har tidigare (1988-01-08) skickats ut inom Lantmäteriet. Från sept. 1997 finns även en överenskommelse om reglering av vissa faktorer i ersättningsberäkningarna.

Ramavtalet och kompletteringen innehåller bl.a. rekommendationer om hur ersättningen bör bestämmas såväl i fråga om skogsmark som i fråga om åkermark. När det gäller ersättning för intrång i skogsmark kan man notera att denna föreslås beräknas utifrån ett P30-pris som ligger betydligt högre än det som rekommenderas av LMV.

2.2.3 LMV:s rekommendationer för officialvärdering

Beträffande distributionsledningar rekommenderar LMV att den förenklade skogsnormen används vid officialvärdering. Uppräkningsfaktor 22 bör därvid utnyttjas.

När det gäller teleledningar rekommenderar LMV - i de fall då inte markägaren accepterar avtalet mellan Telia och LRF - att ersättningen bestäms enligt detta avtal. Avtalet ger nämligen enligt LMV:s mening fullt tillräcklig ersättning i förhållande till ersättningsreglerna. Om Telia däremot inte accepterar att ersättningen bestäms enligt detta avtal bör den förenklade skogsnormen med faktor 22 användas.

3 Ledningar i jordbruksmark

3.1 2001 års avtal om 1974 års åkernormer

Enligt 2001 års avtal mellan LRF och ledningshavarna i fråga om tillämpningen av 1974 års åkernormer gäller i huvudsak följande (se bilaga 4 och 5 till avtalet om överföringsledningar och bilaga 3 och 4 om lokala elnät):

- Utgångspunkten för ersättning för *stolpinträng* är den s.k. huvudregelns tabellvärden (se tabellerna i bilaga 3).
- Ersättning skall utgå med följande *procentandelar* av tabellvärdena beroende på stolpens avstånd till fältkant.

Produktions- område	Åkermark				
	Avstånd till fältkant				
	0-1 m	1-2 m	2-3 m	3-15 m	> 15 m
Gss	25 %	35 %	45 %	100 %	100 %
Gmb	20 %	25 %	30 %	100 %	100 %
Gns	20 %	25 %	30 %	100 %	100 %
Ss	20 %	25 %	30 %	100 %	100 %
Gsk	20 %	25 %	30 %	100 %	100 %
Ssk	15 %	20 %	25 %	100 %	70 %
Nn	15 %	20 %	25 %	100 %	50 %
Nö	15 %	20 %	25 %	100 %	50 %

- Utöver ersättningen för stolpinträng skall, för *underjordiska* ledningar, ersättning lämnas med ett visst *belopp per löpmeter*. För närvarande är detta belopp ca 3,25 kr per löpmeter. Detta är en *nyhet* i avtalet från 2001 (förebilden är avtalet Telia – LRF, se nedan).

3.2 Avtalet Telia - LRF

Avtalet mellan Telia och LRF ger samma ersättning som avtalet ovan, för såväl stolpar som beloppet per löpmeter ledning.

3.3 Kommentar till 1974 års åkernormer

I LMV-rapport 1991:6 (Ersättning för gasledning i åkermark) görs en översiktlig analys av åkernormernas användbarhet för att bestämma ersättning för markeringsstolpar för gasledningar. Det konstaterades att den årliga skada som ligger till grund för normernas huvudregel torde vara överskattad i en del fall. Denna slutsats grundas på främst följande (se bilaga 10 till LMV-rapport 1991:6):

- Utgångspunkten för 1974 års åkernormer var att de skulle framstå som "någorlunda generösa".
- En annan utgångspunkt var att man förutsatte att hindret - t.ex. en dubbelstolpe - står tvärs huvudbrukningsriktningen.
- Teknikutvecklingen sedan normernas tillkomst har gjort att antalet bruksoperationer (överfarter av ett fält) har minskat, vilket leder till en lägre tidsåtgång för bruksintrånget.

Dessa förhållanden leder till att den ökade *tidsåtgången* torde vara överskattad i 1974 års åkernorm. Enligt LMV:s uppfattning i tidigare rekommendationer framstår mot denna bakgrund en reduktion av årsskadan med *30 procent* som skäl för kraftledningsstolpar. För stolpar i vändteg framstår det rimligt att intrånget är större varför någon reduktion inte bör göras (se vidare tabellen på nästa sida).

Det kan nämnas att 1974 års åkernorm har nyligen godtagits i ett hovrättsutslag (V00:9: Hovr. över Skåne och Blekinge, 2000-10-10), där domstolen hänvisade till Lantmäteriverkets rekommendationer.

Å andra sidan har *timkostnaden* ökat mer än KPI under 1990-talet. Priset per timme för man, traktor och redskap i 1983 års jordbruksnorm för vägintrång ökade med 47 procent under perioden 1990-1999 (se LMV-rapport 2001:11 s. 341). KPI steg med enbart 24 procent under samma period. Detta leder till att årsskadan har blivit lägre än den verkliga i 1974 års åkernorm eftersom tabellvärdena från 1992 ska räknas upp med KPI.

Vad nettoresultatet blir – av minskad tid å ena sidan och högre timkostnad å andra sidan – går inte att säga exakt utan närmare undersökningar. En försiktig bedömning kan vara att effekterna tar ut

varandra i stora drag. Redan det faktum att minskad tidsåtgång för brukning orsakas av dyrare kombimaskiner torde leda till att det kanske inte blir någon lägre årsskada; åtminstone inte motsvarande minskningen av tidsåtgången för försvärad brukning.

Den nu diskuterade osäkerheten om årsskadans storlek kan lämpligen, som vi ska se av nästa avsnitt, beaktas via M-faktorns storlek i brist på närmare undersökningar.

3.4 LMV:s rekommendationer

3.4.1 Ersättning för stolpintrång

I de fall att LM har att göra en *officialvärdering* av kraftlednings- eller teleledningsstolpar i jordbruksmark rekommenderas följande tillvägagångssätt.

Intrångsersättning och annan ersättning bestäms utifrån de principer som redovisas i LMV-Rapport 2001:11. Utgångspunkten för att bestämma de båda ersättningsposterna är den *årsskada* som ledningen medför. Ersättningsbeloppen bestäms därefter enligt följande principer:

- *Årsskadan* fås genom att normernas tabellvärden (se bilaga 3) divideras med faktor 15,2. Reduktion ska dock göras för stolpar intill fältkant och stolpar som inte står i vändteg, se tabellen på nästa sida.
- *Intrångsersättningen* uppskattas med hjälp av en M-faktor gånger årsskadan. Faktorerna bör ta viss hänsyn till värderingsosäkerheten. Följande faktorer rekommenderas för olika produktionsområden (jfr LMV-Rapport 2001:11 s. 195; här väljs en mer förenklad variant):

Gss, Gmb, Gns och Ss	M-faktor 15
----------------------	-------------

Gsk, Ssk	M-faktor 10
----------	-------------

Nn, Nö	M-faktor 6
--------	------------

- Posten *annan ersättning* bestäms till en restpost, varvid total-skadan beräknas enligt IAN-modellen. Den *normaliserade* återstående innehavstiden sätts till 15 år (se LMV-Rapport 2001:11 s. 296) och kalkylräntan 4 procent (se LMV-Rapport 2001:11 s. 341). Dessa förutsättningar leder till att posten annan ersättning kommer att motsvara de antal årsskador som redovisas nedan:

Gss, Gmb, Gns och Ss	4,5 årsskador
----------------------	---------------

Gsk, Ssk
Nn, Nö

6,7 årsskador
8,5 årsskador

Den *totala ersättningen* blir sålunda följande:

Gss, Gmb, Gns och Ss	19,5 årskador (15 + 4,5)
Gsk, Ssk	16,7 årskador (10 + 6,7)
Nn, Nö	14,5 årsskador (6+ 8,5)

Dessa faktorer kan jämföras med normens faktor 15,2 (5 procenta kalkylränta, kalkylhorisont 15 år samt M-faktor 10).

Ovanstående avser det fall att stolparna står i vändteg (3-15 m från fältkant). I övriga fall bör ersättningsbeloppen bestämmas utifrån de procentsatser som redovisas i nedanstående tabell.

LMV:s rekommenderade tabell för omräkning av ersättningsbeloppen (= faktorerna ovan).

Område	Avstånd till fältkant				
	0-1 m	1-2 m	2-3 m	3-15 m	> 15 m
Gss	25 %	35 %	45 %	100 %	70 %
Gmb	20 %	25 %	30 %	100 %	70 %
Gns	20 %	25 %	30 %	100 %	70 %
Ss	20 %	25 %	30 %	100 %	70 %
Gsk	20 %	25 %	30 %	100 %	70 %
Ssk	15 %	20 %	25 %	100 %	70 %
Nn	15 %	20 %	25 %	100 %	70 %
Nö	15 %	20 %	25 %	100 %	70 %

För stolpar som står längre in än 15 m från fältkant bör sålunda såväl inträngsersättningen som posten annan ersättning bestämmas till 70 procent av de faktorer som redovisades nyss. Det innebär för t.ex. Gss, Gmb, Gns och Ss att den totala faktorn blir $0,7 \times 19,5 = 13,7$, dvs. den blir lägre än avtalets 15,2. För stolpar intill fältkant blir reduktionen ännu större.

LMV vill understryka att det beskrivna sättet att bestämma ersättningen för stolpinträng gäller *normalfall*. Vid t.ex. specialodlingar kan det finnas anledning att bedöma posten annan ersättning på ett mera individuellt sätt.

Faktorerna ovan bygger också på *normalisering*. Den som vill kan naturligtvis göra en beräkning av ersättningen med en kalkyl där M-faktor och återstående innehavstid väljs *individuell*. Hjälpmedel finns på Lantmäteriets "Anslagstavla" under "fastighetsbildning": "fastighetsrätt och ersättning": "ersättning och värdering": "förrättningsvärdering".

3.4.2 Övrigt intrång

Övriga intrångseffekter får värderas från fall till fall. Det kan exempelvis vara föreskrifter som innebär förbud mot odling av energiskog. I den mån en sådan odling är sannolik samt mer ekonomiskt lönsam än vanliga jordbruksgrödor bör ersättning kunna utgå efter en prövning av det enskilda fallet.

Det bör emellertid enligt LMV:s mening *inte utgå* ett generellt belopp per löpmeter ledning.

I det fall att en fastighet berörs av en ledningsrättsupplåtelse över jordbruksmark utan att den åsamkas stolpintrång eller andra skador kan det vara rimligt att det ändå bör utgå en viss intrångsersättning för inskränkningarna i föfoganderätten ("den rättsliga belastningen") på fastigheten (se LMV-Rapport 2001:11 s. 310). Som ett rimligt belopp rekommenderar LMV ca 500 kr per fastighet. Detta belopp bör vara det lägsta belopp som betalas ut vid upplåtelse av ledningsrätt, oavsett om det uppkommer några mätbara effekter i form av minskad avkastning eller inte.

3.4.3 Rimlighetskontroll

Det bör vidare påpekas att LM vid officialvärdering alltid bör göra en *rimlighetskontroll* av att ersättningen är rättsenlig, varvid hänsyn skall tas till bl.a. skäliga anpassningsåtgärder. I t.ex. det fall att det framräknade ersättningsbeloppet överstiger det belopp som skulle ha utgått vid expropriation av det berörda åkerfältet bör ersättningen reduceras till det sistnämnda beloppet. Om det berörda åkerfältet är litet och marknadsvärdet per hektar är lågt – som i norra Sverige – kan detta bli aktuellt.

Vidare kan det ibland vara lämpligt att frångå ovanstående tabell för kantstolpar, så att det inte blir ett alltför stort steg mellan intervallet 2-3 m och 3-15 m. I vissa fall kan det för kantstolpar dessutom vara lämpligt att vid ersättningsberäkningen utgå från att ett markområde tas ur produktion, nämligen om det framstår som troligt att en obru-

kad markremsa kommer att lämnas efter fältkanten. I stället för att bestämma ersättningen utifrån årliga brukningskostnader får man vid beräkning av totalskadan utgå från marknadsvärdet på markområdet samt intäktsbortfallet.